

De zin van Renées jarenlange vernedering

In Krzysztof Warlikowski's bewerking van Madame de Sade voelt elke zin als een messteek

Regisseur Krzysztof Warlikowski laat haast alle vrouwenrollen in *Madame de Sade* door mannen spelen. Zo hoopt hij het fenomeen masochisme te doorgronden. Zijn encensering van Yukio Mishima's stuk gaat morgen in première.

Door ANNERIEK DE JONG

AMSTERDAM, 25 FEBR. Op foto's poseert hij als een verdronken matroos, als Sint Sebastiaan doorboord met pijlen of als een samurai die ritueel zelfmoord pleegt.

De Japanse auteur Yukio Mishima had al vroeg masochistische fantasieën. Hij liep ze op bij zijn grootmoeder die een meisje van hem wilde maken. De twijfel over zijn seksuele identiteit, gecombineerd met zijn iele gestalte, leidde tot de kastijding van zijn eigen lichaam. Mishima deed fanatiek aan vechtsport; de tijd mocht geen vat op hem krijgen. De met een vrouw en nageslacht gezegende schrijver was homo en travestiet – hij zat soms in een witte bikini aan de rand van het zwembad. Hij verheerlijkte de waarden van de oude Japanse krijgers. In 1970 pleegde hij ritueel zelfmoord.

Juist door zijn gecompliceerdheid fascineert deze kunstenaar. Op Krzysztof Warlikowski oefent hij in elk geval een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit. De Poolse regisseur werkt met Toneelgroep Amsterdam aan Mishima's drama *Madame de Sade*, waarin alle obsessies samenkomen: de pijn, de macht, de wreedheid en de schoonheid. En de travestie.

Het door zes dames bevolkte stuk bezet Warlikowski op één rol na met mannen. Zij discussiëren als vrouwen onder elkaar over de illustere Markies de Sade, de echtgenoot van één van hen. Naar aanleiding van zijn seksuele uitspattingen en de beschuldigingen van perversie geven zij uiting aan hun gedachten en verlangens, die soms evengoed de perverse kant op gaan.

Bij een repetitie in een theater in Hoorn zit acteur Barry Atsma aan de rand van een bad in, ja, een soort bikini. Hij speelt Madame de Sade ofwel Renée, de vrouw van de Markies. Atsma wankelt op de hoge hakken. „Ik ben bang om te vallen”, roept hij. Warlikowski komt erbij. In zangerig Engels instrueert hij: „Remember, he's innocent.” Hij bedoelt dat Atsma's Renée loyaal aan haar man moet blijven, tegen de wil van haar moeder in. Renées reactie: „Als mijn man een monster is van zedeloosheid, word ik een monster van toewijding.”

„Elke zin is een messteek”, zegt Atsma na de repetitie. Niet dat hij alles van Renée begrijpt. Vragend probeert hij vat op haar gedrag te krijgen: „Waarom zijn er vrouwen die willens en wetens met scriemoor-

Regisseur Krzysztof Warlikowski (links) tijdens repetities voor *Madame de Sade* (Foto Jan Versweyveld)

denaars trouwen? Als je je met het kwaad kunt verenigen ben je er misschien van verlost.” Houden-van is vaak pijn doen, peinst Atsma. „Madame de Sade houdt vast aan een man die haar kapot maakt. En haar moeder maakt haar in naam van de liefde ook kapot. Zoveel mensen zeggen dat ze van iemand houden, maar dwingen hem wel om anders te worden.”

Uit protest doe je dan het tegenovergestelde. „Dus je echtgenoot verdedigen in plaats van hem te laten stikken, in het geval van Renée. Of naar de toneelschool

gaan in plaats van rechten te studeren, als ik het over mezelf heb.” Op de beste momenten vergeet Atsma dat hij een vrouw speelt. De travestie moet de voorstelling een meerwaarde geven: „Mannen die vrouwen spelen: dat is overduidelijk onecht. Het klopt ergens niet en daarom ga je nadenken over wat je ziet. Juist door de realiteit te vervormen kom je tot iets echts.”

Een dag later zegt Krzysztof Warlikowski: „Mishima was travestiet, hij speelde vrouwenrollen in het Japanse theater, dus het vrouwelijke in hem was heel rijk.

Daarom laat ik mannen vrouwen spelen. Ik wil de gezichten van onszelf laten zien die wij anders verbergen.” Het gezicht dat hij zelf altijd verborg was zijn destructieve kant: „Een deel van de menselijke natuur dat je eigen lichaam wil vernielen of het lichaam van je geliefde. En dan de schaamte, het verlies van waardigheid... Goed om het daar op het toneel eens over te hebben, anders gebeurt het nooit.” Waarbij we niet aan bloed en leer en zweepjes moeten denken. „In platte SM ben ik niet geïnteresseerd. Ik interesseer me voor de pijn van

jarenlange vernedering, en voor Renées zekere weten dat dat zin heeft.”

Zou hij in Polen een andere voorstelling hebben gemaakt? „Ik zou daar andere acteurs hebben. Acteurs die je moet aanmoedigen om schaamteloos te zijn. In Amsterdam vertel ik de acteurs juist: 'jullie moeten niet schaamteloos maar schaamtevol zijn'. Dat vinden ze heel vreemd.”

T/m 22 april is *Madame de Sade* in verschillende theaters te zien. Info: 020-5318484 en www.toneelgroepamsterdam.nl